

Konst och vetenskap – den kreativa krocken

I den kreativa friktionen mellan forskning och konst uppstår nya perspektiv och ny kunskap om dagens samhällsproblem, säger Staffan Julén, verksamhetsledare för Artist and Researcher Cooperative lab (ARC) på Institutet för framtidsstudier. På ARC pågår ett flertal projekt som visar på en verklighetsbeskrivning som hade varit otänkbar att komma fram till för den enskilde forskaren eller den enskilde konstnären.

Såväl demokrati som teknologi och forskning är just nu i snabb förändring vilket har förnyat konstens möjligheter att med sina udda, ibland halsbrytande, sätt att betrakta människa och samhälle stimulera modern kunskapsproduktion. Institutet för framtidsstudier är en spetsforsknings-miljö där jag ansvarar för den traditionella vetenskapens möten med experimenterande konst, och vi har de senaste åren drivit flera stora forskningsprojekt som fått hjälp i tänkandet av bra samtidskonst eller där konstnärer fått kreativa injektioner av den forskning vi bedriver på fält som klimatetik, AI, normteori, sociologi, gängkriminalitet och många andra områden.

Låt det generella möta det subjektiva

Mitt eget projekt ”Den värsta lögnen är den dokumentära” – en undersökning av sanningsbegreppets värde och roll i kulturproduktion med sanningsanspråk – är ett bra exempel. För att skärpa perspektiv och frågor behövde de frågor och fakta jag utgick från nötas och blötas med forskare på andra fält – filosofi, medievetenskap, AI, litteraturvetenskap – och när arbetet drog igång visade sig den traditionella vetenskapen, institutets forskare, mycket intresserade av vad konsten (film, teater, litteratur, bild) och dess sätt att ställa frågor, till exempel gällande ett på sanningsfronten omstritt fenomen som kärlek, kunde ge dem. I vetenskapens dragning åt det generella och objektiva och dess möte med konsten och dess dragning åt det partikulära och subjektiva händer saker som, i den mån det uppstår intellektuellt givande synteser och intressanta utbrott, ofta lämpar sig för originell forskningskommunikation.

Kreativa utbyten

Ett annat exempel är den spektakulära skulpturen och multikonstverket *Tipping Point*, av konstnärssduon Bigert & Bergström, som var frukten av ett samarbete mellan konstnärerna och forskare inom IFFS program ”Klimatetik och framtida generationer”. Utbytet mellan konst och vetenskap innebär att forskarna kan vara med och påverka utformningen av konstverket medan konstverket och dess intryck på publiken i sin tur tillåts inverka på forskarnas arbete, i det här fallet inom framtidsrelevanta områden som beslutsteori, existentiell risk och klimatförnekelse-psykologi. Genom att koppla ihop projektet med IFFS etikforskning om rättvisemodeller gentemot ännu ej existerande

människor kunde verket delvis finansieras med stöd från Formas kommunikations-utlysning, och premiär-visas för en bred publik på Liljevalchs Konsthall i samband med miljökonferensen Stockholm +50 i Galärparken på Djurgården i Stockholm 2022. I mars 2026 planeras nu för en installation av Tipping Point i Washington DC i samarbete med Georgetown University och Kennedy Center.

Nya svar med konstens verktyg

Ett tredje exempel med besläktad dynamik är *Den svarta stranden – visuella arkiv mellan svenska och karibiska horisonter*, ett projekt finansierat av Vetenskapsrådet som just nu drivs på IFFS av konstnärerna Salad Hilowle och Christian Rossipal. Med deras fråga – Hur vi kan förstå svensk kolonialtid? – söker de med konstens verktyg gestalta livet på den forna svenska kolonin Sant-Barthélemy och nå insikter om denna för svensk historia avgörande tid som går utöver det forskarna funnit i arkiven.

Ytterligare ett hyperaktuellt och pågående projekt är *Ghost Platform*, ett arbete där konstnären Benjamin Gerdes och humanekologen Felicia Fahlin undersöker transportlogistik och automatiseringsteknik i relation till vad antropologer nyligen börjat kalla ”spökarbetare”: människor som inte syns men likväl finns utmed nya produktionskedjor av appbaserad tjänstehandel. Med hjälp av IFFS forskning på områden som arbetssociologi, AI, nationalekonomi och medievetenskap byggs nu ett digitalt verktyg – en *ghost platform* – för exponering och visualisering av dagens allt mer osynliga transportlogistik.

En ny verklighetsbeskrivning

När vi nu under 2025 drar igång *Point of You*, som tar avstamp i IFFS forskningsområden *Framtida generationer* samt *Det socialt hållbara samhället*, är ambitionen densamma; att utifrån den kreativa friktionen mellan forskning och konst hitta nya sätt att betrakta dagens samhällsproblem – och därefter gestalta dem och testa verktyg för samhällshantering och verklighetsbeskrivning som hade varit otänkbara för den enskilde forskaren eller den enskilde konstnären.

Av Staffan Julén

*kommunikationschef Institutet för framtidsstudier och
verksamhetsledare för Artist and Researcher Cooperative lab (ARC).*